

‘‘KADINLAR DA VARDIR’’ YAPITINDA KADINLARIN VAROLUŞ ÇABASI

Araştırma Sorusu: Erendiz Atasü’nün ‘‘Kadınlar da Vardır’’ adlı yapıtında yer alan öykülerde kadınların var oluş çabasının ailesel ve çevresel etkiler bağlamında incelenmesi

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3881

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. “KADINLAR DA VARDIR” YAPITINDA TOPLUMSAL KOŞULLAR	3
III. “KADINLAR DA VARDIR” YAPITINDA AİLESEL KOŞULLAR	8
IV. KADININ VAR OLUŞ ÇABASI.....	12
V. SONUÇ.....	17
VI. KAYNAKÇA.....	18

I. GİRİŞ

Türk edebiyatında “kadın” sorunsalı günümüze değin en çok işlenen konulardan biri olmuştur. Roman ve öykünün ilk örneklerinin verildiği Tanzimat döneminde köle, hizmetçi, anne ve eş rolleriyle kurgularda yer alan kadın, dönemin önemli sorunları olan “esaret, hak, adalet” gibi kavramların üzerinden işlendiği bir özne olarak sınırlandırılmıştır. Sonrasında Ulusal Edebiyat Dönemi’nde seçilen diğer karakterler gibi kadın figürler de Anadolu gerçeğini yansıtmış, yani yoksulluk ve cahillik sorunlarıyla roman ve öykülere konu olmuştur. Cumhuriyet’in getirdiği değişime bağlı olarak kadının sosyal yaşamda da yer alması; yazınsal karakterlerin de belirlenen sınırlı rollerden sıyrılıp farklı uzamlarda, statülerde ve konumlarda işlenmesine olanak sağlamıştır. Ancak kadının bu edilgen durumdan uzaklaşıp sosyal yaşamda aktif olarak yer almasının alışılmış ataerkil düzende kabul görememesi, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Kadın sorunsalını işleyen yazınsal ürünlerin zeminini oluşturan bu gerçeklik günümüze kadar farklı kurgularla işlenmeye devam etmiştir.

Erendiz Atasü’nün “Kadınlar da Vardır” adlı yapıtında yer alan öykülerde kadının var oluş çabasını kendi kadın kimliğinin de etkisiyle gerçekçi biçimde sunmuştur. Aile ve toplum yapısında kadın ve erkek arasındaki karşıtlığın öykülerde verilmiş olması kadının toplumdaki yerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle toplumsal ve ailesel koşullar irdelenmiş, sonrasında ise bu koşullar altında bulunan kadının kendini var etme çabası değerlendirilmiştir.

II. “KADINLAR DA VARDIR” YAPITINDA TOPLUMSAL KOŞULLAR

Toplum, tarihsel süreçte aynı kara parçası üstünde bir birlik içerisinde yaşamını sürdüren ve ortak bir geçmişi olan, hayatlarını devam ettirmek gibi birçok temel ihtiyaçlarını gerçekleştirmek amacıyla iş birliği gerçekleştiren insanların bütününe konulan addır. Bir toplumun ana elementi bireydir ancak bir bireyi birey yapan da

aslında toplumdur. Bir kişinin doğduğu andan itibaren toplum tarafından belirli kalıplar içine sokulup bu kalıplar içinde devam etmesi beklenir. Aksi takdirde dışlanıp toplum tarafından düşünsel veya fiziksel olarak yok edilmeye mahkumdur. Bu duruma örnek olarak kadın ve erkeğin cinsiyetleri dolayısıyla üzerlerine yüklenmiş roller verilebilir. Toplumda hayatta kalmak için istenen bakış açısı da değer yargıları gibi nesiller boyunca insan birikimlerinin birbiriyle paylaşılması sonucu aktarılmış olur.

Cumhuriyet öncesinde tüm dünyada olduğu gibi kadınlar toplumda bir “eşya” gibi görünüp; hayatlarını ikinci planda adeta yardımcı figür gibi sürdürmüşlerdir. Türk toplumlarında kadınların hak ve eşitlik mücadeleleri yıllar boyunca sürüp ancak Türk Medeni Kanunu ile sağlanıp koruma altına alınmıştır. Köy, kasaba gibi küçük yerleşim alanlarında toplumsal baskının izleri hem kadının hem erkeğin üzerinde etkisi, yadsınamaz derecede ön plandadır. Kitabın yedinci öyküsü olan ‘Sessiz Ali’ de bu durum, Ali ve Gülsüm karakteri üzerinden ortaya konmuştur: *“Aboo, bu gidişle kılıbıkların piri olacak. Bu kadar da sessiz olunmaz ki... Vur ensesine al lokmasını al lokmasını ağzından. Erkek dediğin biraz dişli olmalı. Kız gibi oğlan...”* (Atasü, 179), *“Dayı evinin düzeni, bağırtı, dayak, tokat, Alilerin kapısından içeri girmemişti.”* (Atasü, 181) Öykünün başından verilen bu alıntılar, bir erkeğin ataerkil bir merkezde kabul edilip onaylanması için nasıl davranması gerektiğini gösterirken aynı zamanda, Ali figürünün iki kardeşiyle beraber anneleri tarafından büyütülen babasız bir figür olup toplumdaki diğer erkek kısmı gibi şiddeti ailesinden öğrenmediğine işaret etmektedir. Verilen alıntılardan aynı zamanda Ali’ye bu baskıyı yapan akıl hocalarının yani toplumu oluşturan çoğunluğun cahil olup hayatın ve aile düzeninin sadece erkek egemenliğine inandığını da kanıtlar niteliktedir.

Her kadın evliliğinde mutluluğu ve huzuru arar; kimse hayatını hüsrana ve acı içerisinde geçirmek istemez. *“Gülsüm Ali’nin onu hiç hırpalamayacağını biliverdi.*

Babasının sertliğinden bezmişti. O yüzden sevdi Ali'yi.” (Atasü, 181) Verilen alıntı hem bir cümle öncesinde bahsi geçen düşünceyi kanıtlamakla birlikte aynı zamanda okuyucuya, toplumun kadını hem aile hayatında hem psikolojik bakımından nasıl etkilediğini fark ettirmektedir. Çünkü Gülsüm figürü de Ali'nin tam tersine bu dönemdeki çoğu kadının geçirdiği gibi şiddetle erken bir yaşta, babası nedeniyle tanışmıştır ancak Ali'nin toplumdakilerden farklı olduğunu görünce içinde bir umut yeşermiştir. *“Oğlum Ali, efendi ol dedikse, bu kadar da alttan alma, yüz verme kadın kısmına. Baş edemezsin. Maaşın kaç kuruş a oğlum... Şunu isterim, bunu isterim, pabuç al manto al, diye tutturursa görürsün diyorlardı emmiler, dayılar.”* (Atasü, 182) *“Ya Gülsüm numara yapıyorsa. Bunca saçlı sakallı adam yalan mı söyleyecek. Biraz sert olmalı demiyor mu hepsi de...”* (Atasü, 182) Toplumun erkeğe uyguladığı düşünce baskısı bu noktada artık Ali figürüne işlediği, sürü psikolojisine girip kendi benliğinden çıkmasıyla görülmektedir. İnsan bulunduğu toplumda kabul görüp ait hissetmek ister, bu nedenle bazı durumlarda kendi doğrularından vazgeçip başkalarının doğrularıyla hayatlarına devam etmek zorunda kalır. *“Ali kadınların gözlerinde böyle anlamlar okumaya alışık değildi. Ablaları kocalarına böyle bakmazdı. Nişanlıyken de böyle bakmazlardı. Saygıyla korkunun birbirine karıştığı donuk bakışlardı onlarınki...”* (Atasü, 183) Verilen alıntı okuyuculara bu kadınların yaşadıkları hayatı ve düşüncelerini anlamak adına ufak bir pencere açıp kadınların bu dönemde aile ilişkilerinde karşılıklı sevgi, saygı ve huzur yerine erkek korkusu ve nefretin yer aldığını göstermektedir.

“Kız, sana ne oluyor? Sana mı kaldı benim cebimdekinin nasıl harcanacağını söylemek! Ali vurdu, vurdu ta ki Gülsüm'ün bal rengi cıvıl cıvıl ışılan gözleri donuklaşana dek...Mahalledeki kadınların kocalarına bakarken gözlerini durağanlaştıran o tanıdık bakış. Korku, boyun eğiş, çaresizlik, nefret, nefret ve gene nefretten oluşan o sinmiş, o intikamcı bakış. Ali Gülsüm'ün gözlerini gördü ve rahatladı. Ali ve nişanlısı mahallede ayrıkotu gibi farklı olup diken gibi

mahalleye batmaktan kurtulmuşlardı. Ali herkes gibi birisi olmanın olabildiğince rahatlatıcı havasını soludu... Haberi duyan mahalle rahat bir soluk aldı.” (Atasü, 184)

İlk paragrafta verildiği gibi bir kişi toplumun kurduğu düzene ve beklentilerine karşı geldiğinde unutulmaya ve dışlanmaya mahkûm olur. Ali figürü de akıl hocası bellediği kişilerden, her ne kadar eğitimsiz olduklarından yakınsa da duyduğu söylemlerin etkisinde kalıp “ayrıkotu gibi farklı” olmamak adına fırsatını bulduğunda çareyi karısı Gülsüm’e şiddet uygulamakta bulmuştur. Başvurduğu çözüm yolu her ne kadar günümüz dünyasında etik sayılmasa da en sonunda hem vicdanen rahata ermiş hem de mahalleye dahil olarak kendi benliğini kaybetmiştir.

Eserin son öyküsü olan “Bir Kimlik Aranıyor”da ana figürlerden olan Güley’in yaşamındaki farklı zamanlardan bahsederken kullandığı sözler o dönemlerdeki erkek üstünlüğünün ve egemenliğinin izlerine ait kanıtlar taşımaktadır. “*Evet, Orhan Ağabey de kızardı bazen ama o başkaydı, ne de olsa erkekti!*” (Atasü, 189) “*Çok uzaklarda kalan çocukluğunda altı kardeşti Güleyler, beş kız, bir oğlan. Tüm ilgiyi ağabeyi toplardı, kızların payına düşen pek azdı.*” (Atasü, 191) Evinde, hizmetçi olarak çalıştığı ailenin kadını olan Sevinç ile tartışmaları sürecinde, onurunu lekeletmeyeceğine dair sözler ile savunmasını yaparken Sevinç Hanım’ın kocası ona kızdığına ise Güley’de bir kabullenmişlik durumu hakimdir; bu da aslında çocukluğundan itibaren çevresinden ve ailesinden gördüğü erkek egemenliğinin hâkim olmasının ve kadının bir söz hakkına sahip olamamasının nedenidir. “Gözler kalbin aynasıdır.” sözünden yola çıkılarak da bu durumun tümüne bakıldığında anlaşılan şudur ki kadınlar, artık yaşadıkları şiddetten ve mutsuzluktan dolayı hayattan bir umutları kalmamış, ataerkil toplumda bir değer görmeyip var olmaya çalışırken ezilmeyi kabul etmek zorunda bırakılmışlardır.

“Bir Kimlik Aranıyor” öyküsünde eş zamanlı olarak hem eğitimin hem ekonomik koşulların kadınların varoluş çabalarına olan etkileri işlenmiştir. Güley, eğitim alma şansına erişemeyen ve küçük yaştan itibaren çalışmaya mahkûm edilen bir kız figürü olarak yansıtılırken; çalıştığı evdeki Sevinç Hanım eğitim temasının toplumdaki yerini göze batırmak adına eğitilmiş ve ekonomik koşulları Güley’e kıyasla yerinde olan bir figür olarak ortaya çıkmaktadır.

“En fazla ağırına giden Güley’in ona kafa tutmasıydı. Aralarında onca yıllık yaş farkına, kapı gibi yüksek okul diplomasına karşın Güley’in ona küstahça davranmasını sindiremiyordu.”, *“Vallahi, ben hanımım, o hizmetçi diye bir şey beklediğim filan yok.”*, *‘Oysa Güley, Sevinç’in yaşı, diploması gibi ayrıntularla uğraşmaya alışık değildi.’* (Atasü,189) *“Okulda öğrendim, der gülerdi Sevinç, sen bilmezsin bunları tabii, bir de Sivaslı olacaksın.”* (Atasü, 194)

Verilen alıntılar bir kadının toplumda var olabilmesi adına eğitim sahibi olmasının önemini Sevinç Hanım’ın Güley’e karşı olan aşağılayıcı düşüncelerini ve davranışlarını okura aktararak kanıtlamaktadır. Sevinç Hanım toplumdaki diğer çoğunluk gibi Güley’in sahip olduğu eksik noktayı fark edince onu dışlamaya meyilli bir figürdür. *“İsmet Paşa da kim?’ diye soran, iki rakamı alt alta yazıp toplayamayan Güley’in cuk oturan öz Türkçe sözcüklerle konuşmasını, şu parmak kadar kızın, şu ilkokul öğrenimi bile olmayan Güley’in kendi kendini bunca doğru çözümleyebilmesini...”*, *‘Sevinç, Güley’in belki de kendisinin hiçbir zaman ulaşamayacağı bir yaşam deneyimi biriktirdiğini hissediyordu.’* (Atasü, 192) Ancak verilen alıntıda da görüldüğü üzere yazar, bu öyküde okuyucuya hayatta sadece okul eğitiminin var olmadığını aynı zamanda yeri doldurulmaz hayat eğitimlerinin olduğunu vurgulamaktadır.

Eğitim faktörünün yanı sıra bir bireyin toplumda var olup olamayacağını ekonomik koşullar da belirlemektedir. Bir insan ne kadar maddi güce sahipse toplumda o kadar önemli bir yere sahip olur. Ekonomik durum bir insanın yaşam koşulları ve

statüsünün yanında bakış açısını da belirlemektedir. “İlk günler öyle mutlu oluyordu ki Sevinç ona bedenine daralmış bir bluz armağan edince, ya da yeni bir çift terlik alınca...Bir yıl sonraysa Güley sinirleniyordu, Sevinç’in terlikleri hep daha pahalıydı...” (Atasü, 190) “Eşitlik giysilerle ölçülemezdi. Başka ne değerler vardı hayatta. Gül neden, ‘Ben niye okuyamadım?’ diye dertlenmiyordu da filan mağazadan alışveriş edemiyor diye kahroluyordu? Ama gene de insan kendi yoksunluklarından dolayı kişileri suçlamamalıydı.” (Atasü, 190-191) Art arda verilen bu alıntılar okuyuculara hem Sevinç Hanım hem Güley figürünün bakış açılarını karşılaştırma fırsatı vermektedir. Sevinç Hanım Güley’e kıyasla ekonomik durumu daha yerinde olduğundan Güley’in ilgi alanlarını ve ihtiyaçlarını gereksiz bulup başka değerlere yönelmesi gerektiği hakkında yorumlar yapmaktadır. Halbuki Güley’in bu giysilerden ve terliklerden aynı olmasından elde etmek istediği tek durum eşit sayılmaktır. “Sevinç Abla bana KESİNLİKLE küfretmez...Hem o etmez hem ben ETTİRMEM”, “Kürk manto...Eh, tokadı bağıslatırdı bu işte...Hem canım, hiç mi dayak yememişlerdi babalarından, dayılarından, ağabeylerinden...” (Atasü, 197) Sevinç Hanım maddi sıkıntı yaşamadığından dolayı her zaman eşit ve bir birey olarak çevresinde anılmıştır ancak Güley yaşamında ancak başkalarıyla eş maddelere sahip olursa bir birey olarak var olabileceğini düşündüğünden dolayı yaşamı süresince bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır.

III. “KADINLAR DA VARDIR” YAPITINDA AİLESEL KOŞULLAR

Her toplum, içerisinde bulunan bireylerin sosyal statüsüne bakarak onlara belirli roller biçmiştir; bu belirlenen roller de nesilden nesile farklı yollarla aktarılmıştır. Ataerkil toplumlarda erkek kadına göre daha ön planda bulunup düzende otorite sahibidir. Bu tür toplumlar çoğunlukla gelişmemiş bir mental yapıya sahip olup toplumsal yaşamda töre ve gelenek gibi yazısız ahlak kurallarıyla dini birleştirmiş durumdadır. Bu toplumlarda kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip olmadan aşağılanıp

hem psikolojik hem fiziksel darbeler alarak yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmaktadırlar. Bu eserde bulunan öykülerin neredeyse her birinin içerisinde, kadının aile kurumunda var olma çalışmasına dair atıflar yapılmaktadır. Ataerkil aile düzeninde erkek, görüşünü kadına kabul ettiremediğinde şiddete başvurur. Şiddet, ataerkil aile düzeninde terbiye etme yola getirme aracı olarak kullanılır. Yapılan bilimsel çalışmalar, erkeklerin ve kadınların ortaya sundukları iletişim yollarının ve bu iletişimleri anlama biçimlerinin arasında birbirinden ayrılan özelliklerin var olduğunu göstermektedir.

Kitabın ikinci öyküsü olan “Bir Yüz Bir Ters”te, iki ana figür olan Fikret Bey ile Nurten Hanım üzerinden, toplumda bir kadının kurduğu ailede, yaşı ilerleyene kadar yaşadıkları ve bu süreç içerisinde bir eş ve anne olarak var olma çabası işlenmiştir. Öyküde bu iki figür, yapıtta tasvir edilen dönemde erkeğin kadına bakış açısını ve kadının görülmeyen iç dünyasında gerçekte neler yaşadığını ortaya çıkarmaktadır. Yazar, öyküde çoğu kadının hayatının ilerleyen evrelerinde hobisine dönüşen örgü örmeyi hem öykü başlığında hem öykü sürecinde birden fazla kez kullanarak aslında Nurten Hanım gibi bu hayata mahkûm olan kadınları sembolize etmektedir. “*Bir yüz, bir ters. Lastik, fantezi lastik...Kazaklar, yelekler, patikler...Tersleri ör, düzlere iplik at.*” (Atasü, 31) “*Tanrı razı olsun örgüyü icat edenden. Sobalı evden taşındıktan sonra, hele hele oğlanla kız evlenip gidince zaman Nurten Hanım’ın ellerinde ağır bir yük gibi kalakalmıştı. Gün tükenmez bir boşluktu.*” (Atasü, 32) Eski dönemlerden itibaren hâlâ günümüzde de çoğunluk ülkenin doğu kesimlerinde olmak üzere, erkekler eve hizmetçiden farksız sadece onlara hizmet edilmesi amacıyla evlenmektedirler. Evi temizlemek, her öğün masaya yemek koymak, erkeğin cinsel ihtiyaçlarını karşılamak, erkek çocuk doğurmak, çocuk büyütmek toplumun kadından beklentilerinden birkaçıdır ve öyküde alınan bu alıntı da “*Oğluyla kızı olmadıktan sonra, ‘Ellerine*

sağlık, anacığım, ne güzel pişirmişsin' diyecek. Bir gün olsun Fikret'ten duymamıştı böyle bir söz. Haftada bir ortalık temizlemeye, çamaşıra gelen hizmetçi. Allah oğlundan da kızından razı olsun.” (Atasü, 32-33) Bu alıntılar, Fikret Bey'in Nurten Hanım'a karşı davranışlarını yansıtarak bu durumu desteklemektedir. Kadınlar hayatlarını çocuklarına ve eşlerine adamak durumunda bırakıldıklarından bir birey olarak toplumda var olamazlar. Kendilerine ait ilgi alanları, fikirleri ve boş zamana sahip olma hakkı tanınmadığından dolayı yaşlandıklarında ve çocukları büyüdüklerinde Nurten Hanım'ın dediği gibi bir boşluğa düşüp arayış içine girerler. Örgü de kadınlar için yaşlandıklarında hayatlarını etraflarında şekillendirdikleri bir eylem olarak okuyucuların karşısına çıkmaktadır.

Kadın erkek eşitliğinin ötesinde her insanın yaşamını devam ettirebilmesi için temel ihtiyaçları vardır; beslenme, barınma olsa da güvenlik de yaşamın en belirleyici unsurlarındandır. Bir bireyin, kadın veya erkek, barınacak bir yeri ve beslenmesini sağlayacak yeteri kadar besini olsa da eğer o ortamda güvende hissetmiyor, psikolojik ve fiziksel herhangi bir tür şiddete maruz kalıyorsa gerisinin bir önemi kalmaz çünkü ileriki zamanda kişi sağlıklı bir yaşam süremeyecek hâle gelir. Kadınlar, geçmiş dönemlerde erkeklerin malı olarak görüldüğünden dolayı hiçbir söz hakları olmayıp her türlü baskı ve şiddete, susmaya zorunlu bırakılıyordu. Fikret Bey'in de Nurten Hanım'ı hizmetçiden başka, bir birey olarak bile görmediği; önüne konulan yemeklerin hiçbiri için verilen emeğe saygı duymaması, “*Garip şey, sofraya henüz hazır değildi...Kızın bezlerini yıkarken tencerenin dibi tutuvermiş. Nasıl oldu, anlamadım... Azıcık bekle de makarna haşlayayım.” (Atasü, 41) alıntısıyla gün içerisinde kendisinden küçük patronundan azar yiyince ona olan hıncını, yemeğin hazır olmadığı bahanesiyle, karısını döverek çıkartmasından anlaşılmaktadır.*

Her kadın, yaptığı evlilik içerisinde mutlu, huzurlu ve güvende olmak ister bunun için de kendini eksik hissettiği zaman, dış görünüşünü düzeltip eski özgüvenini geri kazanmaya çalışır. *“Nasıl da mutluydu... Kocasıyla nişanlarından beri ilk kez dans edecekti...Önünde önlük, saç başı darmadağın, parmakları bulaşık ve çamaşırdan şiş ve kırmızı bir kadın görmekten bıkmıştı adamcağız.”* (Atasü, 34) Nurten Hanım da bu psikolojiye girerek kendince kocasına layık görünmeye ve eski anıları canlandırmaya çalışırken tam tersi bir durumla karşılaşmış bir daha asla yıkamayacağı yaşlı kadın olma duvarlarını örme zorunda bırakılmıştır. *“Ve kırık tuvalet aynasındaki yabancı ve güzel kadın yüzüne...Kim bilir Fikret nasıl sevinecek nasıl şaşıracaktı onu görüne...Beyaz bir zambak gibisin demişti Seher Teyze.”* (Atasü, 35) Beyaz, masumluluğu ve umudu sembolize eden bir renktir. Balo günü de Nurten Hanım için her gün içerisinde bulunduğu hizmetçi konumundan eskisi gibi özgür ve mutlu bir birey konumuna geçişin olası olduğunu sembolize edip içini umutla doldurduğundan çok önem arz etmektedir.

Fikret Bey’in izlediği televizyon programından bahsederken *“göğsü açık elbiseli kadın”* (Atasü, 33) söz grubunu kullanması aslında bir leitmotif olup okuyucuların birkaç sayfa sonra karşılaşacak oldukları olayların habercisi konumundadır. Eski dönemlerde namus kavramı olması gerektiğin farklı bir biçimde, cinsel organlarla özdeşleştirilmiş bir vaziyetteydi. Erkek her ne kadar açık olup özgürce seçimlerini yapabiliyorsa kadın da bir o kadar kapalı ve bağımlı duruma mahkumdu. Kadın, diğer konularda da olduğu gibi erkeğe bağlı bir yaşam sürdürmekteydi; bu kuramların dışına çıkıp kendi olmaya çalıştığı anda da büyük bir tepki ve baskıyla karşı karşıya kalırdı. *“Aman Allah'ım!...Çıldırılmıştı bu kadın! Fikret'in annesinin yaptırdığı gelinliği hiç utanıp sıkılmadan makaslamış, göğsünü orospular gibi açıp sırtına geçirmişti...Çıkarrrt, çıkarrrt onu sırtından diye kükredi Fikret...Üstelik böyle açık saçık*

bir kılıkta seni yanımda taşıyacağımı sanıyorsan aldanıyorsun. Utanmaz, rezil. Bu ne kepezelik, böyle?” (Atasü, 37) Nurten’in yaşadığı durum tam olarak bunu kanıtlamaktadır. Göğüs dekoltesi bu öyküde özgürlüğü sembolize etmektedir. Kendini biraz özgür kılıp gelinliği keserken aslında toplumun ona bağladığı yükümlülükleri de kesip kendini bulurken Fikret’in yani toplumun bakış açısına uymaması nedeniyle baskılanıp yok edilmeye çalışılmıştır.

IV. KADININ VAR OLUŞ ÇABASI

Ataerkil bir toplumda, kadın unutulmaya yüz tutmuş ve bir kimliğe dahi sahip olamayan bir durumdadır; bu nedenle kadınlar tarafından topluma karşı bir direniş ve kendini ispatlama çabası, her ne kadar baskılanıp durdurulmaya çalışılsa da hakimdir. Çoğu direnişin sonucu hüsrana veya “asilik, uyumsuzluk” şeklinde değerlendirilip bu başkaldıran kadınlar toplumdan soyutlanmaya zorlanmıştır. Ancak bazı durumlarda kadınların kendi benliğiyle, iç içe bir çatışma yaşamasına neden olmuştur. “Kadınlar da Vardır” eserinin bütün öykülerinde kadın figürlerin kendilerini ispatlama çabası okuyuculara uzam k hissettirilmektedir. Kendilerini ispatladıkları kişi bazen kendileriyle bazı durumlarda buldukları toplum ve aileleri olmuştur.

“*Kadınlar da Vardır*” adlı öykünün kahramanı Servet Hanım gibi kitaptaki bazı diğer kadın figürler yaşamları boyunca buldukları role ve baskıya ses çıkaramadan, problemlerini ve hislerini başkalarına yansıtmadan kendi içlerinde çözmeye çalışmıştır. “*Kocasıyla çocuklarından Servet Hanım’a hastalanma sırası hiç gelmemiştir. Ateşi çıkar, boğazı ağrır, ishal olur, ayakta geçiştirirdi. O kaya gibi sağlandı, hastalanmazdı.*” (Atasü, 45) Sonuç olarak bütün hayatı boyunca sahip olduğu bu yük altında Servet Hanım ezilip hastalanmıştır. Komşusu Naciye’nin ısrarıyla doktora giden Servet, evin düzenini bu şekilde hastalanarak ve tedavi olmak için doktora giderek bozduğunu düşünüp kendini suçlu hissetmiştir. Ancak kanser olduğunu ve ameliyat olması gerektiğini öğrendikten sonra kocası ve çocukları ona

sevgi ve ilgi göstermeye başlamıştır. Hastalandığı ve yalnız bulunduğu sırada eşinden, çocuklarından ve ailesinden gördüğü ilginin aslında sadece hastalığına mahsus olduğunu ve sadece ona ihtiyaçları olduğundan dolayı davranışlarının değiştiğini fark etmiştir. Sonuç olarak bütün hayatı boyunca sahip olduğu bu yük altında Servet Hanım ezilip hastalanmıştır. Komşusu Naciye'nin ısrarıyla doktora giden Servet, evin düzenini bu şekilde hastalanarak ve tedavi olmak için doktora giderek bozduğunu düşünüp kendini suçlu hissetmiştir. Ancak kanser olduğunu ve ameliyat olması gerektiğini öğrendikten sonra kocası ve çocukları ona sevgi ve ilgi göstermeye başlamıştır. Hastalandığı ve yalnız bulunduğu sırada eşinden, çocuklarından ve ailesinden gördüğü ilginin aslında sadece hastalığına mahsus olduğunu ve sadece ona ihtiyaçları olduğundan dolayı davranışlarının değiştiğini fark etmiştir. *“Onlar beni kullanıyorlar, dedi Servet Hanım” (Atasü, 66)* Hastanede geçirdiği süre boyunca hem gözlem yapıp hem iç dünyasıyla yüzleşince hayatını değiştirip ailesine karşı bir tepki koymaya ve sadece onların ihtiyaç duyduğu biri değil, yeni ve özgür biri olmaya karar kılar ve çevresindeki hemşirelere ve hastalara bundan bahseder. Ancak çıkış günü geldiğinde onca direniş ve ümit bir anda yok olur ve Servet Hanım eski ve direndiği hayatına geri döner. *“Ben yaşlı bir kadının kızım, başka ne yapabilirim ki?” (Atasü, 72)* Bu dönüşün altında yatan en büyük neden hayatının geri kalanını yaşamak için başka bir yol bulamamak ve yeni bir yol yaratma cesaretine, yıllar boyunca üzerinse kurulu olan baskı yüzünden, sahip olamamasıdır. Toplum ve ailesi yıllar boyunca, Servet Hanım'a yaşattığı hayat ve biçtiği “kaftan” dan ötürü, kendisini hep birilerine ait olup, bir benlik oluşturamayıp kendi kendine yetecek bir hayat oluşturamayacağı düşüncesi beynine işlenmiştir.

Kitapta bulunan ‘Balkon Saati’ adlı öykünün ana figürü Neşe kendi kocasından *“Birazdan gelecek o erkek, yani Ekrem, yani kocam.”* cümlesi ile bahseder. Neşe,

evliliğinde sekiz yılı devirmiş ve içinde bulunduğu günlük hayatının üzerine yüklenen görevlerden bıkmış olan bir kadın figürüdür. Gündelik hayatı, sadece ev içerisinde bebek ile ilgilenmekle geçtiğinden dolayı mutluluk anlayışı artık kocası eve geldiği andan itibaren günün geri kalan yarısını beraber geçirmek, ortak hoşlandıkları aktiviteleri yapmaları, karşılaştıkları olayları paylaşılması anlamına gelerek evrilmiştir. Bütün bu ‘sözde’ mutluluk hakkında hem Neşe’nin gerçek düşüncesi hem evliliğinde doyum yaşamadığının kanıtı söylediği *“Ekrem’in gelişini beklemek komşu apartmanın bahçesindeki empresyonist güller kadar mutlu etmiyor beni.”* cümlesidir. Evlilikte doyum, aslında bir kişinin içinde bulunduğu ilişki, evlilikte kişisel gereksinimlerini karşılama derecesine dair oluşturulan bir algı türüdür. Kocasının eve dönüşüyle de mutluluğunu bulamayan Neşe, artık günlük hayatında çeşitli konulara olan özlemlerin tekrarlayıp, yer ettiğini anlatır. Kocasını hep olduğu gibi eve yorulmuş gelir, terliklerini giydikten sonra biraz uzanır, aynı sofrada yemek yiyip uyumaya giderler. Her iki tarafın da hayatlarını devam ettirebilmek adına yüklenmiş olduğu sorumluluklar, kişilerin hayat ve günlük enerjilerini gözle görülür bir biçimde tükettiğinden dolayı eşler arasında birlik ve aktarım en aza düşmektedir. Neşe’nin içinde bulunduğu evliliğin, kişisel beklentilerini karşılayacak özelliklere sahip olmaması, eşiyile paylaştıkları olayların ve değerlerin miktarının yoka yakın olması gibi nedenler Neşe’nin evliliğine ait olan doyumunun azalmaya başlamasına neden olmaktadır.

Diğer durumlarda kadın, verdiği çabadan ötürü ve topluma aykırı olan düşünce ve “hareketleri” nedeniyle toplum ve çevresiyle ters düşer. Sonuç olarak gene hüsrana ve dışlanılıp yok edilmeye çalışılmaktadır. Örneğin “Özlem Zamanı Geçti” adlı öyküde Kadriye’nin hayatı Selçuk’un anılarıyla beraber anlatılırken, Kadriye’nin kendi hayatının yönünü değiştirip namaz kılmaya başlaması ile hemcinslerinden ilk dışlanma örneği olan *“Kaçık kız ve arkadaşı”* (Atasü, 103) lafı okuyucuların karşısına

çıkılmaktadır. Öykü başlarında Kadriye erkeklere ilgi göstermeyen, kadınların haklarını savunan, farklı zevklere sahip bir figür olduğundan ötürü buldukları koğuştta dışılanan bir figürdü. *“Onlar dinin tadına ancak “Elham”la “Kulluvallahi” dualarının sığığığı kaşıklarla bakmışlardı. Yaşamın tüm sofralarında o küçük kaşıklarını ellerinden bırakamadılar. Kepçe kullananları, ya da iki elleriyle kana kana içmek isteyenleri hoş görmediler.”* (Atasü, 103) Kadriye figürünün dile getirdiği bu durum aslında kadınların kadınlar arasında nasıl var olabilmeyin şartını özetlemektedir.

“Sessiz Ali” öyküsü kitaptaki diğer öykülerin tersine bir kadın yerine bir erkeğin bulunduğu toplumdaki var oluş çabasını işlemektedir. Bu öyküde ana figür olan Ali içinde bulunduğu uzam olan mahalledeki diğer insanlar gibi şiddet yanlısı olmayıp farklı fikirlere sahip bir birey olarak yansıtıldığı için ilk başta toplum tarafından kabul görmeme durumu ile yüzleşir. Öyküye daha sonradan eklenen ve Ali’nin evlendiği Gülsüm figürü ise eski dönemlerde yaşayan kadınların tek dileklerinin ve karşı cinste dikkat çeken özelliğinin şiddet uygulamaması olduğunu okuyuculara yansıtmaktadır. Ali figürü “ayrıkotu” olarak kalmamak için beğenmediği, eğitimsiz kişilerin doğrularını hayatında en sonunda yer edip ilk başta savunduğu ve hayatta ön plana attığı kişisel fikirlerini hiçe sayıp toplumun parçası olmak zorunda bırakıldıysa Kadriye’nin de kadınlar arasında kabul görmek için aynı şekilde bulunduğu kadın kısmına uyması beklenmiştir. Ama o kendi bildiği ve inandığı fikirler peşinden hayatına yön verdiğinden dolayı hiçbir zaman toplumun parçası olamamış ve ölümünden sonra bile aykırı şekilde anılmıştır.

“Bir Kimlik Aranıyor” adlı öyküde Güley adlı odak figürün kendini kanıtlayma ve varoluş çabası çocukluğundan gelmektedir. Ailesi tarafında okula gönderilmeyip eğitim verilmek istenmemesi ve *“Benim nüfusum yok ki abla, çıkarmamışlar.”* (Atasü, 203) yetiştiği toplumun kız çocuklarına değer vermediğini göstermektedir.

Küçüklüğünde itibaren, ekonomik durumunun da gerekçesiyle hep başkalarının evinde onların sahip olduğu çocuklara, eşyalara, makamlara baktığından dolayı artık bir fark yaratıp, bir birey sayılarak kendi verdiği kararlarla feraha ermek ait hissetmek için Çankaya'ya gitmek istemesi bu koşullardan ötürü normal bir durumdur. *“Kendisinin olan bir şeye öyle çok ihtiyacı vardı ki...Ona ait bir ev, ona it bir mutfak, bir erkek, bir çocuk, bir zaman parçası...On bir yaşından beri başkalarının evlerini topluyor, başkalarının çocuklarına bakıyordu. Her şeyi ablası ve dayısının kızıyla ortaklaşa kullanırlardı, böylece daha çok giysileri oluyordu. Ama Güley yalnız kendine ait bir şeyler istiyordu.”* (Atasü, 193) *“Hiçbir şey, hiçbir şey onun değildi.”* (Atasü, 194) *“Ya, Çankaya! ...Kim bilir nasıldı? ...Çankaya Güley için erişilmez bir düş ülkesi olmuştu. Ama ‘Gül’ varacaktı oraya, aklını koyduğunu yapardı.”* (Atasü, 195) İsimler, çocuklara aileleri tarafından onların isteği dışında konulup hayatı boyunca ona ait olması beklenen bir harf grubudur. Hayatında aitlik hissinden yoksun olan Güley figürünün ismini değiştirmesi de kendini kanıtlama, bir kadın olarak kendi oluşturduğu benliğiyle ve kararlarıyla hayatına devam etme amacıdır. Kitabın son sayfasında yazan son cümle hem Güley'in hikayesini sona erdirip hem kitabı özetlemektedir.

“Ta ki kendi yol ayrımına varana dek. Televizyonun titizlikle izlendiği, çocuklar aç gezerken evlilik yıl dönümlerinin, doğum günlerinin özenle kutlanıldığı, son moda uymaya çalışan eşyalarla döşeli iki göz bir bodrum katında, gecekondudan apartmana taşınmanın tadını çıkartmaya savaştan bir ailede karılığa ve analığa; ya da bir akıl hastanesinin kadınlar koğuşuna giden yolların ayrımına... (Atasü, 204)

Bu sözle yazar aslında kadınların yaşam boyunca ne kadar çaba ve hırs sarf etseler de buldukları toplumda hâkim olan erkek egemenliğinin altında ezilmek sorunda kalıp sadece iki hayat seçeneğine sahip olduğunun bir göstergesidir.

V. SONUÇ

Erendiz Atasü' nün, “Kadınlar da Vardır” adlı yapıtında yer alan öykülerde, kadınların var oluş çabası; aile, eğitim ve ekonomik koşullarla nedensellik içinde işlenmiştir. Yazar, farklı öykülerde sunduğu kadın figürlerin hem geçmişini hem anlık duygu ve düşünce durumlarını okuyuculara, bu figürlerin kişiliklerini çözümleyerek aktarmıştır. Kadınların yaşı, adı, eğitim düzeyi, maddi durumu, toplumdaki konumları her ne olursa olsun değişmeyen tek şey yaşamak zorunda kaldıkları kalıplaşmış, baskı altında bir hayat yaşamalarıdır. Sürdükleri hayat istedikleri gibi kendileri için değil hep toplumun doğru saydığı değer yargıları etrafında şekillenmiş, hisleri ve fikirleri dile getirilmemeye ve unutulmaya yüz tutmuştur. Bu durum, çalışmada öykülerden farklı örneklerle desteklenerek irdelenmiştir. “Bir Kimlik Aranıyor” ve “Özlem Zamanı Geçti” adlı öyküler beraber işlenerek hem Güley adlı figürün yaşam çabasına hem Selçuk ve Kadriye'nin buldukları dönemin şartlarından nasıl yıkıldıkları; “Toplumda Kadın” başlığı altında incelenmiştir. Kitapta bulunan “Kadınlar da Vardır”, “Bir Yüz-Bir Ters”, “Sessiz Ali” öyküleri ise “Ailede Kadın” başlığı altında toplumun oluşturduğu aile kalıbında kadından beklenen davranışların aslında kadınların varoluş çabalarını nasıl etkilediği; Servet Hanım, Nurten Hanım ve Gülsüm figürleri üzerinden değinilmiştir. Varılan sonuç ise erkek egemenliğinin sürdüğü toplumlarda, toplumun kadınların buldukları konumdan bağımsız olacak her şekilde bir kalıba sokulup yetersiz değer verilerek yaşamlarını devam ettirmeleri istemesidir. Kadınlar her ne kadar kendi benliklerini ortaya çıkarıp bağımsız bir birey olarak savaşlarını devam ettirmek isteseler de her seferinde toplumun görmemezliği ve dışlanmaları nedeniyle hüsrarla sonuçlanmıştır.

VI. KAYNAKÇA

Atasü, Erendiz. *'Kadınlar Da Vardır'*. İstanbul: Can Sanat Yayınları A.Ş., 2019

Selvi, Merve Sevda. *Erendiz Atasü'nün Hikayelerinde Kadın Karakterler*.

Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, 2015.